

Auswahl der tschechischen Interviewauszüge für die Audioguidestationen

(die Nummern vor den Namen geben die Anwahlnummern auf den Audioguides wieder)

4 Biografien/ 13 Ausschnitte

Životopisné údaje / Biografische Angaben

[141 1_Tsch_Radovan Dražan / Životopisné údaje](#)

[141 1_Radovan Dražan / Biografische Angaben](#)

[142 1_Tsch_Vladimir Feierabend / Životopisné údaje](#)

[142 1_Vladimir Feierabend / Biografische Angaben](#)

[143 1_Jiri Jemelka / Životopisné údaje](#)

[143 1_Jiri Jemelka / Biografische Angaben](#)

[144 1_Tsch_František Kadlec / Životopisné údaje](#)

[144 1_Frantisek Kadlec / Biografische Angaben](#)

4 Jourhaus

[141 4_Česky_Jemelka / Jourhaus](#)

[141 4_Jiri Jemelka / Jourhaus](#)

6 Letecká snímka/Plantáž – Luftbild/Plantage

[141 6_česky_Kadlec/ Plantáže](#)

[141 6 Frantisek Kadlec / Plantage](#)

8 Památník / Mahnmal Nandor Glid

[141 8_česky_Feierabend /Památník od Nandora Glida](#)

[141 8_Vladimir Feierabend / Mahnmal](#)

330 Výstava / Schubraum - Ausstellung/Schubraum

[11 330_Česky_Feierabend / Schubraum](#)

[11 330_Vladimir Feierabend / Schubraum](#)

[12 330_Česky_Feierabend / Schubraum](#)

[12 330_Vladimir Feierabend / Schubraum](#)

360 Výstava / koupelna pro vězně - Ausstellung/Häftlingsbad

[12 360_Česky_Jemelka / vězeňská koupelna](#)

[13 360_Jiri Jemelka / Häftlingsbad](#)

[13 360_Česky_Kadlec / vězeňská výstava_příchod](#)

[13 360_Frantisek Kadlec / Häftlingsbad](#)

9 Bunker

[141 9_Česky_Dražan / Bunker](#)

[141 9_Radovan Dražan /Bunker](#)

10 Baráky / Baracken

[141 10_Česky_Kadlec_Feierabend / Baráky](#)

[141 10_Frantisek Kadlec und Vladimir Feierabend / Baracke](#)

103 Výstava v baráku

[12 103_Česky_Jemelka / výstava v baráku](#)

[12 103_Jiri Jemelka / Barackenausstellung](#)

11 Funkční baráky

[140 11_Česky_Feierabend / Funkční baráky](#)

[140 11_Vladimir Feierabend / Funktionsbaracke](#)

111 Krankenrevier

[16 111_Česky_Feierabend / nemocniční revír](#)

[16 111_Vladimir Feierabend / Krankenrevier](#)

Životopisné údaje / Biografische Angaben

141 1_Tsch_Radovan Dražan / Životopisné údaje

Radovan Dražan se narodil 18. září 1923 v Dobrušce v tehdejší Československu. Po obsazení Čech a Moravy nacistickým Německem v březnu 1939, navázal Dražan kontakt s českými odbojovými skupinami. Při pokusu o útěk do Jugoslávie byl 14. ledna 1941 zatčen v Spielfeldu u Grazu. Jako zajatec gestapa byl odvečen do koncentračního tábora Dachau. Ve zdůvodnění jeho zatčení byl pokus o útěk do zharaničí, aby se zbraní v ruce bojoval proti Německé říši. V době zatčení ale Dražan žádnou zbraň u sebe neměl. Teprve sedmnáctiletý Dražan našel v lágru oporu především u svých českých spoluvězňů. To mu pomohlo dostat se do relativně lehkého pracovního komanda v kanceláři SS, která vyplácela žold. Na starosti měl fungování kancelářských přístrojů. Zde navázal i kontakt s českými spoluvězni, kteří ho tajně informovali o dění v táboře a měli kontakty s českými odbojovými skupinami. Vedoucí Dražanova pracovního komanda, pocházející rovněž z Čech, tajně montoval vysílač, který měl sloužit na zachycení informací od exilové vlády v Londýně. Když byla 13. července 1944 kancelář zasažena bombou, našla SS tajné dopisy Radovana Dražana, adresované jeho rodině. Naštěstí se mu s pomocí dalšího českého vězně povedlo vymazat z nich místa, která by pro něj mohla znamenat nebezpečství. To mu pravděpodobně zachránilo život. Za trest musel Dražan o vánocích 1944 na osm dní do tzv. Stehbunkru, to znamená do úzké cely, v které mohl jenom stát.

Po osvobození dne 29. dubna 1945 se vrátil do svého rodného města Dobrušky a pracoval dál jako prodavač.

Radovan Dražan vypráví v budově „bunkru“ o svých vzpomínkách na trest a svá muka v tzv. „stehbunkru.“

141 I_Radovan Dražan / Biografische Angaben

Radovan Dražan wurde am 18. September 1923 in Dobruschka, in der Tschechoslowakei geboren. Als das nationalsozialistische Deutschland im März 1939 Böhmen und Mähren besetzte, nahm Dražan Kontakt zu tschechischen Widerstandsgruppen auf. Bei einem Fluchtversuch nach Jugoslawien wurde er am 14. Januar 1941 in Spielfeld bei Graz verhaftet. Anschließend wurde er am 29. März 1941 als Gestapogefangener in das Konzentrationslager Dachau eingeliefert. Obwohl er bei seiner Verhaftung keine Waffe bei sich trug, lautete die Begründung in seinem Schutzhaftbefehl, er habe einen Fluchtversuch ins Ausland unternommen, um dort mit der Waffe in der Hand gegen das Deutsche Reich zu kämpfen. Gerade einmal 17 Jahre alt, erfuhr er im Lager vor allem von seinen tschechischen Mithäftlingen Unterstützung. So kam er auch in ein vergleichsweise leichtes Arbeitskommando in der SS-Besoldungsstelle. Er musste die Büromaschinen instand halten. Dort bekam er auch Kontakt zu tschechischen Häftlingen, die heimlich Informationen aus dem Lager herausschmuggelten und Beziehungen zu tschechischen Widerstandsgruppen nach draußen unterhielten. Der Leiter des Arbeitskommandos, ein tschechischer Häftling, bastelte an einem Sender, mit dem man heimlich Informationen von der Exilregierung in London empfangen sollte. Als am 13. Juli 1944 bei einem Bombenangriff die Besoldungsstelle getroffen wurde, fand die SS allerdings auch geheime Briefe von Radovan Dražan an seine Familie. Allerdings gelang es ihm mithilfe eines tschechischen Mithäftlings darin enthaltende gefährliche Stellen abzuändern. Das rettete ihm vermutlich das Leben. Zur Strafe musste er allerdings für acht Tage über Weihnachten 1944 in den Stehbunker. Nach der Befreiung am 29. April 1945 kehrte er in seine Heimatstadt Dobruschka zurück und arbeitete dort wieder als Verkäufer.

Radovan Dražan erzählt an der Station Bunker von seinen Erinnerungen an die dort erlittene Folterstrafe „Stehbunker“.

142 I_Tsch_Vladimir Feierabend / Životopisné údaje

Vladimír Feierabend byl jako osmnáctiletý zatčen v Praze. V té době byl studentem gymnázia. Jeho strýc, Ladislav Feierabend, byl v době protektorátu ministrem československé exilové vlády v Londýně. Tento fakt byl důvodem zatčení Vladimírova otce, který byl 15 měsíců vězněn v mnichovském vězení Stadelheim. Krátce po jeho propuštění v březnu 1942 byl spáchán atentát na tehdejšího říšského protektora Reinharda Heydricha. Následovala vlna teroru vůči českému obyvatelstvu. Rodina Feierabendu, která nadále bydlela v Praze, byla 1. července 1942 vzata do vazby a deportována do Terezínské malé pevnosti. V Terezíně byla rodina rozdělena. Vladimír Feierabend

se dostal společně se svým dědou, otcem a bratrem – všichni tři měli stejné křestní jméno Karel - 1. září 1942 do koncentračního tábora Dachau. Vladimírova matka, Marie Feierabendová, byla společně s jeho tetou Hanou odvečena do koncentračního tábora Ravensbrück. V rozhovoru vypráví Vladimír Feierabend o solidaritě mezi českými vězni, kteří ukrývali jeho dědu v nemocničním revíru, čímž mu zachránili život. Karel Feierabend, kterému bylo tehdy 81 let, by jinak ve svém věku neměl v tvrdých vězeňských podmínkách téměř žádnou šanci na přežití. Taky Vladimíru Feierabendovi pomohli čeští vězeňští ošetřovatelé v nemocničním revíru, když měl tyfus. I když se museli přizpůsobit přísným podmínkám cenzury, zustali Feierabendovi po celou dobu věznění v písemném kontaktu s matkou. V dopisu matce k narozeninám v březnu 1944 Vladimír například píše: „Doufám, že jsi zustala tak mladá, jakou jsem tě vždy znal, a že jsou tvé city pořád stejné, jaké byly.“ S jistotou se dá říct, že to byla právě rodinná soudržnost, která přispěla k tomu, že se všichni dožili osvobození a že se celá rodina opět sešla v Praze. Jenom několik dnu po osvobození, důsledkem dlouhé vazby, Vladimírovu děda zemřel. Vladimír vystudoval medicínu a stal se lékařem. Po sametové revoluci se angažoval v Mezinárodním Dachavském výboru. Od roku 1990 je členem jeho vedení.

Vladimír Feierabend vypráví o svých zkušenostech jako vězeň koncentračního tábora Dachau na těchto místech: u památníku, na místě, kde dříve stáli baráky a nemocniční revír, a v tzv. schubraumu.

142 I _Vladimir Feierabend / Biografische Angaben

Vladimir Feierabend wurde im Alter von 18 Jahren in Prag verhaftet. Er war noch Schüler und ging auf das Gymnasium. Sein Onkel, Ladislav Feierabend, war während des Protektorats Minister der Tschechoslowakischen Exilregierung in London. Aus diesem Grund wurde zuerst der Vater von Vladimir von der deutschen Besatzungsmacht verhaftet und in München Stadelheim für 15 Monate inhaftiert. Kurz nach seiner Entlassung im März 1942 wurde das Attentat auf den damaligen Reichsprotektor Reinhard Heydrich verübt. Die Folge war eine Terrorwelle gegen die tschechische Bevölkerung. Die Familie Feierabend, die weiterhin in Prag lebte, wurde am 1. Juli 1942 in Sippenhaft genommen und in die kleine Festung Theresienstadt deportiert. Danach wurde die Familie getrennt. Vladimir Feierabend kam gemeinsam mit seinem Großvater, seinem Vater und seinem Bruder – alle drei trugen den Vornamen Karel - am 1. September 1942 in das Konzentrationslager Dachau. Seine Mutter, Marie Feierabendová, wurde zusammen mit seiner Tante Hana im Konzentrationslager Ravensbrück inhaftiert. Vladimir Feierabend erzählt in seinem Interview von der Solidarität zwischen den tschechischen Häftlingen, die seinen Großvater im Revier versteckten und damit sein Leben retteten. Denn Karel Feierabend hatte aufgrund seines Alters von 81 Jahren kaum Überlebenschancen aufgrund der harten Haftbedingungen. Auch Vladimir Feierabend halfen tschechische Häftlingspfleger im Krankenrevier, als er an Typhus litt. Mit der Mutter konnten sie Briefkontakt halten, vorausgesetzt, sie hielten die Zensurauflagen ein. So schrieb Vladimir in dem Geburtstagswunsch an seine Mutter im März 1944: „Ich hoffe, dass du so jung geblieben bist, wie ich

Dich immer gekannt habe, und dass deine Gefühle noch die gleichen sind.“ Sicher trug der familiäre Zusammenhalt dazu bei, dass alle die Befreiung erlebten und die Familie in Prag wieder zusammen kam. Doch nur wenige Tage danach starb der Großvater dann doch an den Folgen der Haft. Vladimír studierte nach seiner Rückkehr Medizin in Prag und praktizierte als Arzt. Nach dem Zerfall des Ostblocks engagierte er sich im Internationalen Dachau Komitee. Seit dem Jahr 1990 ist er Mitglied des Exekutivausschusses des CID.

Vladimír Feierabend erzählt an folgenden Stationen von seinen Hafterfahrungen im Konzentrationslager Dachau, am Mahnmal, im Bereich der „Baracken“, am „Krankenrevier“ und im „Schubraum“.

143 1_Jiri Jemelka / Životopisné údaje

V koncentračním táboře Dachau prožil Jiří Jemelka čtyři roky svého mládí. Uvězněn zde byl 29. března 1941 a osvobozen 29. dubna americkými vojáky. Pochází z moravského města Olomouc, kde se 22. dubna 1921 narodil. V době německé okupace v roce 1939 navštěvoval průmyslovku. Byl zatčen, když se pokoušel uprchnout do Jugoslávie, kde se chtěl připojit k odbojovým skupinám. Po výslechu u gestapa byl Jemelka odvezen do koncentračního tábora v Dachau. Stejně jako i u Radovana Dražana bylo v jeho příkazu na ochranní vazbu napsáno, že chtěl se zbraní v ruce bojovat proti Třetí říši a ilegálně překročit hranice. Ani on neměl při svém zatčení v rukou žádnou zbraň. V době svého věznění v Dachau okusil Jiří na vlastní kuži, co znamená svévole a teror. V rozhovoru vypráví o šikaně, které byli čeští vězni vystaveni v období po atentátu na Heydricha. Kromě toho byl Jiří dvakrát potrestán tím, že musel viset na trámu, tzv. Phalhängen. Jedním z důvodů, že v lágru přežil, bylo podle něho to, že pořád věřil, že bude osvobozen. Pomoc od ostatních českých spoluvězňů a kontakt s rodinou byl pro něj rovněž velice důležitý, i když byly dopisy cenzurovány. 9. dubna 1943 píše svému otci: „Děkuji za poslední dopis. To, jak mně potěšil, snad ani nemusím psát. Tatínku, někdy si myslím, že bych chtěl být jednou stejným tátou, jako jsi ty.“

Po osvobození dne 29. dubna 1945 se Jemelka vrátil do svého rodného města.

Vystudoval a stal se inženýrem. Jiří Jemelka vypráví na těchto místech o svém věznění v koncentračním táboře Dachau :„Jourhaus“, výstava v rekonstruovaném baráku a vězeňská koupelna.

143 1_Jiri Jemelka / Biografische Angaben

Jiri Jemelka verbrachte vier Jahre seiner Jugend im Konzentrationslager Dachau. Er wurde dort am 29. März 1941 eingeliefert und am 29. April von den amerikanischen Truppen befreit. Er stammt aus der mährischen Stadt Olomouc, in der er am 22. April 1921 geboren war. Zum Zeitpunkt der deutschen Besatzung im Jahr 1939 besuchte er eine Gewerbeschule. Verhaftet hatte man ihn, als er

nach Jugoslawien floh, um sich dort den Widerstandsgruppen anzuschließen. Er wurde der Gestapo überstellt und von dort in das Konzentrationslager Dachau eingeliefert. Wie bei Radovan Dražan hieß es im Schutzhaftbefehl, Jiri habe im Kampf gegen das Deutsche Reich mit der Waffe in der Hand einen illegalen Grenzübertritt unternommen. Doch auch er trug bei seiner Verhaftung keine Waffe bei sich. Während der Haftzeit in Dachau durchlitt er Willkür und Terror. In dem Interview spricht er über die Schikanen, denen die tschechischen Häftlinge nach dem Attentat auf Heydrich ausgesetzt waren. Zudem wurde Jiri zweimal Opfer der Folterstrafe des Baumhängens. Ein Grund dafür, dass er den Terror überlebte, lag seiner Ansicht nach darin, dass er die Hoffnung auf Befreiung nie verlor, und in der Unterstützung seiner tschechischen Mithäftlinge. Auch der Kontakt zu seiner Familie war für ihn wichtig, trotz der Briefzensur. So schrieb er am 9. April 1943 an seinen Vater: „Ich danke für den letzten Brief. Wie er mich gefreut hat, brauche ich nicht schreiben. Vati, manchmal denke ich, dass ich ein solcher Vater wie Du es bist, auch einmal sein wollte.“

Nach der Befreiung am 29. April 1945 (durch die amerikanischen Truppen) kehrte er in seine Heimatstadt zurück. Jiri Jemelka arbeitete als Ingenieur.

Jiri Jemelka erzählt an den Stationen „Jourhaus“, „Barackenausstellung“ und „Häftlingsbad“ über seine Hafterfahrungen im Konzentrationslager Dachau.

144 1_Tsch_František Kadlec / Životopisné údaje

František Kadlec byl v době vzniku Protektorátu dne 15.3. 1939 stavebním mistrem. Od narození dne 21. prosince 1911 žil v Praze. Jako odporce německé nadvlády se brzy připojil k hnutí pracující mládeže. Po odhalení v květnu 1940 byl Kadlec zatčen. Z vězení v Praze byl odvečen do Terezínské malé pevnosti a odsud 18. října 1940 do koncentračního tábora Dachau. I on přežil hlavně díky přátelství spoluvězňů, kteří mu kupříkladu pomohli dostat se z nebezpečného a vysilujícího pracovního komanda na tzv. plantáži. Později pracoval v lehčích pracovních podmínkách v různých dílnách a měl možnost tajně psát a kreslit. Jeho tajně napsané básně jsou svědectvím o strádání, ale taky o naději na osvobození. V jedné své básni Kadlec píše: „Ve stínu sedmi strážných věží prožíváme naše věčně šedé dny. Celé týdny trávíme na ztraceném postu, jako čísla v kartotéce, jako množina těl, uvězněna v pavučině ostnatého drátu, tam, kde jsme, v koncentračním lágru.“

Po osvobození dne 29. dubna 1945 se František Kadlec vrátil zpět do Prahy, ke svému povolání. Jeho básně a kresby z doby věznění pro památník koncentračního tábora Dachau dnes znamenají neocenitelné svědectví, protože se zachovalo jenom několik málo dokumentů, ve kterých jsou přímo zachyceny pocity a prožitky vězňů.

František Kadlec vypráví na místech „rekonstruovaný barák“ „plantáž“ a „vězeňská koupelna“ o svých zkušenostech v koncentračním táboře Dachau.

144 1_Frantisek Kadlec / Biografische Angaben

Frantisek Kadlec war zum Zeitpunkt der Entstehung des Protektorats (deutschen Besatzung) am 15.3.1939 bereits ausgebildeter Baumeister. Er lebte seit seiner Geburt am 21. Dezember 1911 in seiner Heimatstadt Prag. Als Gegner der deutschen Fremdherrschaft (Im Widerstand gegen die deutsche Fremdherrschaft) schloss er sich der Arbeiterjugend an. Doch er wurde entdeckt und im Mai 1940 verhaftet. Vom Gefängnis in Prag wurde er in die Kleine Festung nach Theresienstadt überstellt und von dort am 18. Oktober 1940 in das Konzentrationslager Dachau. Auch Frantisek überlebte vor allem dank der Freundschaft mit den anderen Mitgefangenen, die ihm zum Beispiel geholfen haben, (weil er Freunde fand. So gelang es ihm,) aus dem gefährlichen, kräftezerstörenden Arbeitskommando in den Plantagen zu entkommen. In dem leichteren Kommando in den Wirtschaftsbetrieben hatte er auch die Möglichkeit heimlich zu schreiben und zu zeichnen. Seine heimlich verfassten Gedichte bedeuteten für ihn, Zeugnis über das Durchlittene abzulegen und sich damit auch die Hoffnung auf Befreiung bewahren zu können. So heißt es in einem seiner Gedichte: „Im Schatten von sieben Wachtürmen leben wir unsere ewig grauen Tage. Wachen sind wir auf verlorenem Posten, Nummern in einer Kartei, die Summe von Körpern, wir sind im Spinnennetz des Stacheldrahts gefangen dort, wo wir sind, im KZ.“

Nach der Befreiung (Frantisek Kadlec erlebte die Befreiung) am 29. April 1945 kehrte Frantisek Kadlec nach Prag in seinen alten Beruf zurück. Seine Gedichte und Zeichnungen über die Lagerzeit sind heute für die Gedenkstätte Dachau unschätzbare Zeugnisse. Denn nur wenige Dokumente sind überliefert, die das unmittelbare Erleben der Häftlinge wiedergeben können.

Frantisek Kadlec erzählt an den Stationen „Barackenausstellung“, „Plantage“ und „Häftlingsbad“ über seine Hafterfahrungen im Konzentrationslager Dachau.

4 Jourhaus

141 4_Česky_Jemelka / Jourhaus

Jiří Jemelka vypráví před tzv. Jourhausu o svých zkušenostech, které s tímto místem souvisí. Nejdříve vypráví o svém příchodu dne 29. března 1941. V souvislosti s nápisem „Arbeit macht frei“ - „práce osvobozuje“ na vstupní bráně pak vzpomíná na nelidské pracovní podmínky v lomu na štěrk.

„Do Dachau jsme přijeli, ještě bylo světlo. Kolik hodin bylo, nevím. Ale bylo světlo. Nesměli jsme se pohnout, museli jsme stát. A až na Vás přišla řada, tak Vás zahnali, proběhli to tam, teď tam s námi dělali protokol, odtisky prstu, fotografování. Tam byla zajímavá židle, u toho fotografa, to jsem byl překvapený. Fotografovali nás, z pořádku, a tak dále. A nejednou Vás bodlo do zadku. Oni tam měli tlačítko, vyjela jehla, píchla a už jste vyletěla, a už další.“

„Kiesgrube, tam jsem byl, že jsem si prostě počítal čas. Každé kolečko jsem si dal kamínek. A když tam bylo těch kamínku, já nevím, padesát, už jsem věděl, že už to končí. A to bylo, nakládat písek a vozit odněkud někam. Tam jsem měl jednu smulu, to bylo skutečně dramatické, někdy v březnu nebo v říjnu, nevím přesně, prostě byla zima, to jsem pracoval v té kiesgrube. Tam byly nataženy takové ty kolejničky, ty úzké, a na tom byli vozíky - lorky na to se nakládal ten písek a vozilo se to někam jinam, a tam se to zase nakládalo a vozilo se to na stavbu. Já jsem jezdil s tou lorkou, to byl železný vozík, a teď se pode mnou ty koleje propadly. A pod tím byla taková mulda plná vody. Sjel sem s tím vozem asi dva metry hluboko a zapadl asi po krk do vody. A teď jsme to museli tahat ven. A byla mi zima. To bylo pro mně skutečně...to jsem zase hledal nějaké jiné komando.“

141 4_Jiri Jemelka / Jourhaus

Jiri Jemelka erzählt am Jourhaus von zwei Erlebnissen, die er mit dem Ort hier verbindet. Zuerst berichtet er über seine Einlieferung am 29. März 1941. Dann erinnert er angesichts der Inschrift „Arbeit macht frei“ am Eingangstor an die unmenschlichen Arbeitsbedingungen in der Kiesgrube.

„Als wir nach Dachau gekommen sind, war noch Licht. Ich weiß nicht mehr, wie spät es war. Wir standen in der Reihe. Wir durften uns nicht bewegen, wir mussten stehen bleiben. Als man dann an der Reihe war, wurden wir registriert, sie nahmen uns die Fingerabdrücke ab, fotografierten uns. Dort war ein interessanter Stuhl bei dem Fotografen. Das hat mich überrascht. Sie haben mich gerade vom vorne und vom Profil fotografiert, bis ich plötzlich einen Stich bekommen habe in den Hintern. Sie hatten dort einen Knopf gehabt, den drückten sie und die Nadel stach zu, und schon ist der Betreffende aufgesprungen, und ein weiterer war dran“

(Pause)

„Die Kiesgrube, dort habe ich immer die Zeit gezählt, für jede gemachte Runde habe ich mir ein Steinchen hingelegt. Dann habe ich gesehen, es liegen dort 50 Steinchen, also, es geht zu Ende. Wir hatten Sand in die Karre geladen und ihn von einer Stelle zur anderen gefahren. Dort habe ich einmal wirklich Pech gehabt, das war dramatisch. Im März war es oder im Oktober, ich weiß es nicht genau, jedenfalls war es sehr kalt und ich musste in der Kiesgrube arbeiten. Dort waren solche schmale Schienen für unsere Karren. Das waren eiserne Karren, in die wir den Sand geladen haben. Diesen mussten wir dann woanders hinfahren, und dort wurde wieder Sand geladen. Als ich mit meinem Karren geh rutschten die Schienen unter mir weg. Unten war so eine Grube, die voll mit Wasser gefüllt war. Ich bin etwa zwei Meter tief gestürzt und stand bis zum Hals im Wasser. Jetzt mussten sie mich rausholen, und es war kalt. Das war für mich wirklich schrecklich. Und so musste ich nach einem neuen Kommando suchen.“

6 Letecká snímka/Plantáž – Luftbild/Plantage

141 6_ česky_ Kadlec/ Plantáže

Na letecké snímce v dolní části pod vězeňským táborem vidíte plantáž. Je vyznačena písmenem F. František Kadlec vypráví o práci na plantáži, svém prvním pracovním komandu, a vzpomíná na nelidské pracovní podmínky, které mnohé vězně připravily o život. On sám měl štěstí, protože se dostal do jiného pracovního komanda.

„My jsme měli už za úkol vyndat ty cibule, poněvadž ty nevydrží v zemi, ty by zmrzly, tulipány vydrží, ale tohle (gladioly) ne. Tak jsme to vyndávali, to znamená, že tam někdo šel a trochu nám to vydloubl, a teď my jsme to museli vybrat a trochu to oklepat. Teď to ale bylo zmrzlý, my jsme měli jenom holé ruce, za chvíli mi šíleně zábli ruce. To bylo k nevydržení. Teď nějaký mladý Polák, on tam vyskočil na kolečko a říká – Já jsem Polák a já na Němce nebudu dělat. Teď tam přišli ti kápoové a asi dva strážní s puškami, seběhlo se pět nebo šest chlapu, skočili po něm, já jsem jenom viděl, že se to tam mele, byl jsem vyděšený, musel jsem ale současně dál vyndávat ty kytky, za námi stál taky chlap s klackem. Potom jsem jenom viděl, že tam zustalo ležet lidské tělo. Teď ještě ten jeden esesák šel a stoupl si na to kolečko, které tam stály obráceny břichem nahoru, vzal ho za nohy a zvedl do výšky hlavou dolů. Ale ta hlava jenom tak visela, podle toho jsem spoznal, že to má stejně zlámaný, takže už mu to nevadilo..“

„Jak jsme to vyhrabávali, tak vedle mně dělal Polák, takový dlouhý chlap. Já jsem byl trochu před ním, já jsem věděl, že jak se budu opožďovat, tak mě budou mlátit. Já jsem byl trochu rychlejší než on, ale ne o moc. My jsme byli tak v řadě, on byl za mnou tak o jednu kytku. A já nevím, co udělal, jestli si dýchal na ruce nebo už bylo něco předtím, prostě slyším německy – já tě pozoruji, ich beobachte dich, již nějaký čas. Slyšel jsem ránu, sem někam, a on se svalil, ani nevím, jestli mu dal pak druhou. A pak nám řekl, vemte ho a hodte ho támhle. Tak jsme ho vzali a on byl mrtvý, on ho zabil. A hodili jsme ho stranou. Jak jsme šli k obědu, měl jsem smulu, poněvadž jsem byl první na řadě. Naložili jsme toho kluka i toho dalšího na kolečka a odvezli je ven, tam jsme je vyklopili, aby je mohli spočítat. Pamatuju si, že ta hlava, jak byla holá, se třela o to kolečko. Tak jsem poznal, co jsou plantáže.“

141 6 Frantisek Kadlec / Plantage

Auf dem Luftbild sehen Sie im unteren Bereich außerhalb des Häftlingslagers die Plantage. Sie ist mit dem Buchstaben F markiert. Frantisek Kadlec erzählt von der Arbeit auf der Plantage, seinem ersten Arbeitskommando. Er erinnert sich an die unmenschlichen Arbeitsbedingungen, die vielen Häftlingen das Leben kosteten. Er hatte Glück und konnte zu einem anderen Kommando wechseln.

„Unsere Aufgabe war, die Blumenzwiebeln auszugraben, weil sie sonst in der Erde erfroren wären. Gladiolen halten den Frost nicht aus, Tulpen schon. Einer ging vor, hat die Zwiebeln ausgegraben, und die anderen mussten sie danach etwas abschütteln. Es war aber alles zugefroren und wir haben nackte Hände gehabt. Ich habe wahnsinnig an den Händen gefroren, das war kaum auszuhalten. Mit uns war ein junger Pole. Plötzlich sprang er auf die Karre und schrie auf polnisch: „Ich bin ein Pole und werde hier nicht für die Deutschen arbeiten!“ Die Kapos und zwei Bewacher, ich weiß nicht, wie viele es insgesamt waren, fünf oder sechs Männer, sprangen zu ihm, ich sah nur, dass dort ein Gemetzel entstand, ich war ganz erschrocken. Gleichzeitig musste ich aber weiter die Blumen ausgraben, denn hinter uns stand auch ein Mann mit der Peitsche. Später habe ich nur gesehen, dass dort ein menschlicher Körper lag. Ein SS-Mann stellte sich auf die Rückseite der Karre, wo die Räder sind. Er hielt den leblosen Körper an den Beinen und zog ihn in die Höhe, der Kopf hing herunter und baumelte ganz seltsam hin und her. Ich habe begriffen, dass man dem Polen den Nacken gebrochen hat. Also dachte ich, so kann es ihn nicht mehr stören.“

„Neben mir hat ein Pole gearbeitet. Es war ein großer, langer Mann. Ich war ein Stück vor ihm und wusste, wenn ich zu langsam arbeite bin, werden sie mich schlagen. Ich war schneller als der Pole, aber nicht viel schneller, wir haben in einer Reihe gearbeitet und er war etwa um eine Blume im Rückstand. Ich weiß nicht, was er getan hat, ob er sich in die Hände pustete oder was. Plötzlich höre ich auf Deutsch: Ich beobachte dich! Danach habe ich einen Schlag gehört, hier irgendwo (zeigt am Hinterkopf), und der Pole fiel auf den Boden. Ich weiß nicht, ob er ihm auch noch einen zweiten Schlag versetzt hat. Und dann sagte der SS-Mann, nehmt ihn und werft ihn dorthin. Wir nahmen ihn und merkten, dass er schon tot ist, er hat ihn getötet. Wir warfen ihn auf die Seite, und als wir zum Mittagessen gingen, mussten wir die beiden Leichen auf den Karren wegbringen. Ich erinnere mich noch, wie sich der kahl rasierte Kopf an der Kante rieb. Danach haben wir sie ausgeladen, damit sie gezählt werden konnten. So habe ich gelernt, was Plantage ist.“

8 Památník / Mahnmal Nandor Glid

141 8_česky_Feierabend /Památník od Nandora Glida

Vladimír Feierabend mluví při památníku o tom, proč je důležité vzpomínat na ty spoluvězně, kteří teror v koncentračním táboře Dachau nepřežili.

„Když tady tak sedím a dívám se na „apelplac“, vidím tam ty tisíce lidí, kteří tady prošli, spomenu si na spoustu, tisíce lidí, kteří tady zahynuli, tak si myslím - víte, myslím na jedno. Že je dobře, že zůstal tábor v podstatě tak, jak byl, protože je to výzva pro budoucí generace, aby se dozvěděla, co všechno

je možné, co všechno lidi dokážou udělat, lidi, kteří jsou sfanatizovaní jedním člověkem, kteří jsou schopni člověka vnímat jenom jako zlo, a ne jako dobro. Myslím, že to má opravdu velký význam, že se tomu věnuje taková pozornost, že podle návštěvnosti už je vidět, že Dachau jako první tábor něco znamená, že to v těch lidech zanechalo takovou trvalou vzpomínku na tu hroznou dobu, kterou jsme tady prožili a vzpomínku i na ty, kteří, bohužel, nepřežili.

To je nutnost vzpomínat na to, co bylo. Protože se říká, že když národ nezná svoji historii, tak to vede k tomu, že se ta historie bude, bohužel, opakovat. A já si myslím, že to, co se dělá speciálně pro ty mladé, aby to poznali, že to v nich musí zachovat obrovský dojem. Speciálně, pokud jde o vztah člověka k člověku, když vidí, čeho je člověk schopen.“

141 8_Vladimir Feierabend / Mahnmal

Vladimír Feierabend erinnert am Mahnmal an das Andenken seiner Mithäftlinge, die den Terror des Konzentrationslagers Dachau nicht überlebten.

„Wenn ich hier so sitze und über den Appellplatz blicke, sehe ich dort tausende Menschen, die hier waren, erinnere ich mich an Tausende von Menschen, die hier gestorben sind. Ich denke dann an eine Sache: Dass es gut ist, dass das Lager im Grunde so geblieben ist, wie es war, weil es so eine Herausforderung für die künftige Generation ist. Die nächste Generation erfährt so, was alles möglich ist, was alles Menschen tun können, Menschen, die fanatisiert sind durch einen Menschen, Menschen, die fähig sind, in einem Menschen nur das Böse zu sehen und ihn nicht als Gutes wahrnehmen. Ich glaube, dass es von großer Bedeutung ist, dass man dieser Vergangenheit solche Aufmerksamkeit widmet. Auch an den Besucherzahlen kann man sehen, dass Dachau als zu damaliger Zeit erstes Lager etwas bedeutet. Die Existenz des Gedenkortes hat in den Menschen eine dauerhafte Erinnerung an die schreckliche Zeit, die wir hier erlebt haben, hinterlassen, und vor allem auch die Erinnerung an diejenigen, die nicht überlebt haben. Es existiert eine schlichte Notwendigkeit, an das, was passiert ist, zu erinnern. Es heißt ja, ein Volk, das seine Geschichte nicht kennt, ist dazu verurteilt, dass sich diese leider wiederholt. Und ich denke, dass das, was man hier dafür tut, um es der jungen Generation zu vermitteln, bei den Jugendlichen einen großen Eindruck hinterlassen muss. Insbesondere, wenn es um das Verhältnis eines Menschen zu dem anderen geht, wenn man sieht, was ein Mensch fähig ist, dem Anderen anzutun.“

330 Výstava / Schubraum - Ausstellung/Schubraum

11 330_Česky_Feierabend / Schubraum

Vladimír Feierabend vzpomíná na svou práci v tzv. schubraumu. Jako lágrový písař musel sedět na druhé straně psacího stolu, zapsat všechna jména nově příchozích a udělit jim čísla. I když museli písaři poslouchat příkazy SS, jejich práce jim poskytovala možnost pomoci ostatním vězňům.

„Jsem přicházeli všichni nově příchozí, t.zn. malé skupiny, velké, přemístění z jednotlivých tábora, transporty, atd. Malé skupiny přišly najednou, velké skupiny musely čekat venku a vcházet postupně. Tady jsem seděl skraje já, když již jsem uměl psát na stroji, a ještě jeden. Vyplňovali jsme dotazník, fragebogen, kde bylo jméno, adresa, nejbližší příbuzní, narození, náboženství atd. Pak dostali číslo, s kterým figurovali celou dobu. Ty transporty nebo jednotlivci přicházeli velice různě, v noci, přes den. Když byl větší transport, museli jsme pracovat i v noci, proto jsme měli tu naši úřadovnu skraje, aby nás stačili zavolat, podle potřeby. Když to byl nějaký Čech, tak jsme to oznámili na našem českém bloku, jestli je někdo nezná, abychom jim mohli pomoci. My jsme tady mohli měnit náboženství. Přišel spolužák mého bratra, to byl Žid, tak jsme z něho udělali křesťana, aby to měl lepší.

Ale to byly výjimky, pochopitelně, s určitým rizikem. Protože to riziko tu, bohužel, vždycky bylo. Ten německý pořádek trval po celou dobu, co jsme tady byli. Těch posledních 14 dnu už ne, ale všechno bylo evidované, všechny cennosti sepsané, oděvy se dávaly skraje do papírových pytlů, které byly uloženy na střeše administrativní budovy.“

11 330_Vladimir Feierabend / Schubraum

Vladimír Feierabend erinnert sich an seine Arbeit im Schubraum. Als Lagerschreiber musste er auf der anderen Seite der Tische alle Namen der eingelieferten Häftlinge aufschreiben und an sie die Nummern vergeben. Doch die Mitglieder des Arbeitskommandos erfüllten nicht nur die Befehle der SS, sondern nutzten auch ihre Arbeit, um Häftlingen zu helfen.

„Also, hierher kamen alle Neuen. Das heißt, kleine Gruppen, große Gruppen, diejenigen, die aus anderen Lagern hierher gebracht worden sind, Transporte, usw. Kleine Gruppen kamen auf einmal, die großen mussten draußen stehen und nacheinander rein gehen. Hier am Anfang saß ich, als ich schon mit der Schreibmaschine schreiben konnte, und noch einer war hier. Wir haben die Aufnahmen registriert und Fragebögen ausgefüllt, nach Name, Adresse, Verwandtschaft, Geburtsdatum usw. Alle bekamen eine Nummer, mit der sie dann die ganze Zeit hier lebten. Diese Transporte oder die einzelnen Häftlinge kamen auf verschiedene Art und Weise hierher. Nachts, tagsüber. Wenn ein größerer Transport kam, mussten wir auch in der Nacht arbeiten. Deshalb hatten wir unser ‚Büro‘ gleich am Eingang des Lagers. So konnten sie uns rechtzeitig holen, je nach Bedarf.

Wenn ein Tscheche kam, haben wir es in unserem tschechischen Block bekannt gegeben, gefragt, ob ihn jemand kennt, um ihm zu helfen. Wir haben hier die Möglichkeit gehabt etwa die Angaben zur Religion zu ändern. Eines Tages kam ein Mitschüler meines Bruders, er war Jude, und wir konnten aus ihm sofort einen Christen machen, damit er es hier ein bisschen besser hatte. Aber das waren selbstverständlich Ausnahmen, die mit einem gewissen Risiko verbunden waren. Dieses Risiko gab es hier, leider, immer. Diese deutsche Ordnung, die dauerte bis zum Schluss an. Na ja, so 14 Tage vor dem Ende nicht mehr, aber alles war registriert, alle wertvolle Sachen wurden aufgeschrieben. Kleidungsstücke steckte man in die Papierbeutel, und diese wurden auf dem Dachboden des Wirtschaftsgebäudes aufbewahrt.“

12 330_Česky_Feierabend / Schubraum

Vladimír Feierabend komentuje fotografii své rodiny, která je vystavena spolu s ostatními soukromými fotografiemi na panelu v tzv. schubraumu. Je na ní vyfotografována jeho matka Marie, jeho otec a bratr, kteří se oba jmenují Karel, a taky on sám. Jeho děda je na další fotografii v oddělení č. 9.

„Tak tohle je poslední fotografie naší rodiny před zatčením. Otcí bylo v červnu 1942 padesát, a prvního července nás všechny zavřely. Maminka do Ravensbrücku, to jsem já, bratr, dědeček. Když se na tu fotografii dívám, tak se až divím, že jsme všichni přežili, prakticky až na dědečka, který zemřel velice brzo potom, když se vrátil, za týden. My jsme byli zatčeni proto, že po atentátu na Heydricha, který byl v květnu 1942, byli velké represálie speciálně na české inteligenci. Spousta lidí byla bez soudu v Kobylisích zastřelena. Všichni příbuzní osob, kteří pracovali v exilu, a můj strýc pracoval v československé exilové vládě, byli zatčeni. My jsme měli vlastně štěstí, že nás nezastřelili a že nás převezli přes Terezín do Dachau. Takže to jsou takové věci, které jsme se dozvěděli později, všechny ty souvislosti. Ale spousta rodin, které měly třeba v západní armádě příbuzné, nebo třeba rodiny atentátníku, ty byly zastřeleny hned. Nás vzali celou rodinu sem, do Dachau.

12 330_Vladimir Feierabend / Schubraum

Vladimir Feierabend erklärt das Foto seiner Familie, das auf der Fahne mit den anderen Privatfotos im Schubraum ausgestellt ist. Zu sehen sind darauf, seine Mutter Maria, sein Vater und Bruder, beide mit dem Namen Karel, und er selbst. Sein Großvater, Karel Feierabend ist auf einem anderen Foto in der Abteilung 9 zu sehen.

„Das hier ist das letzte Foto unserer Familie vor der Festnahme. Vater war im Juni 1942 fünfzig geworden, und am 1. Juli hat man uns alle eingesperrt. Die Mutti kam nach Ravensbrück. Hier bin ich, das ist mein Bruder, hier ist der Opa. Wenn ich das Foto heute betrachte, muss ich mich fast

wundern, dass wir überlebt haben. Praktisch alle, bis auf den Opa, der sehr rasch nach seiner Rückkehr, praktisch schon nach einer Woche, starb.

Wir sind festgenommen worden, weil nach dem Attentat auf Heydrich, das im Mai 1942 verübt wurde, große Repressalien begannen, vor allem gegen die tschechische Intelligenz. Viele Menschen sind ohne Gerichtsurteil in Kobylišy erschossen worden. Die gesamte Verwandtschaft derjenigen Tschechen, die im Exil aktiv waren - und mein Onkel arbeitete in der tschechoslowakischen Exilregierung - sind verhaftet worden. Also haben wir eigentlich Glück gehabt, dass sie uns nicht gleich erschossen haben, sondern über Theresienstadt nach Dachau gebracht haben. Das alles, all diese Zusammenhänge, haben wir erst später erfahren. Aber viele Familien, die in der Westarmee ihre Verwandten hatten, oder die Familien der Attentäter, sind erschossen worden. Uns hat man nach Dachau gebracht.“

360 Výstava / koupelna pro vězně - Ausstellung/Häftlingsbad

12 360_ Česky_Jemelka / vězeňská koupelna

Jiří Jemelka mluví o potrestání prostřednictvím vyvěšení na trám, které sám vytrpěl, a taky o tom, proč byl potrestán.

„Když jsem přišel do lágru, ještě jsem byl silný a zdravý, pohotový. Jedno, co jsem nesnášel, byl ten výcvik, to zpívání. Já jsem se ty písničky naučil relativně brzo. Když jsme pochodovali, museli jsme třeba nosit cihly z místa na místo, a aby jsme se nenudili, u toho zpívat. Nebo kopat někde jámu a pak ji zasypat. Prostě absolutní blbost, jenom sekírování. Já jsem to nesnášel. Jednou, až bylo „Arbeitskommando, antreten!“ - do této střechy vedly venkovní schody na pudu, teď už tam nejsou. Tak jsem se tam schoval, zrovna pršelo, já jsem si pomyslel, vlezte mi na záda, možná jsem si tam i schrupnul. Za nějakou chvíli se mi chtělo hrozně čurat. Já jsem šel pod oknem, tam byl nějaký praporek. Chtěl jsem do těch dveří. Tam stál esesman, díval se na mně. A teď jsem viděl, jak ze všech stran utíkají ke mně kápové. Teď mne lapli a vlekli, hulákali nevím, co. Víím jenom to, že mně postavili na schodečky, něco se mnou udělali, pak ty schody odhodili a já jsem se houpal. Oni mi řetězama spoutali ruce. A teď, jak jste byla na těch schodech, tak Vás pověsili na hák, ty háky tam jsou, tam jich byla celá řada. A vedle mně visel člověk, měl pod sebou louži, a visel, a já jsem řval jako tur, jako blbec. A vždycky, když jsem řval, jsem jednu dostal. Ten vedle mně mi říká: neřvi, budeš to mít ještě horší. Tak jsem se na něj díval, jak se snaží, tak já jsem se snažil taky zvedat zadek, abych odlehčil ramenum. A tak jsem visel hodinu. To bylo to moje první provinění, že jsem se schoval. Tam jsem visel hodinu, pak jsem dostal nakopáno, co ten esesman říkal, nevím. Tak jsem šel na štubu, celý skroušený, ruky mně bolely. Druhý den ráno, při počítání, volá písař najednou moje číslo.

Musel jsem nastoupit do Strafkompanie, bylo tam sto, dvěstě lidí. Prošli jsme branou, někteří maširovali do koupelny, to už věděli, že budou viset, někteří do revíru, ti zase věděli, že jdou na lékařskou přehlídku a dostanou 25 na zadek, ti tam museli ukázat zadek. Takže já jsem byl v té skupině, která šla do lázní – vězeňské koupelny. A hned druhý den jsem visel znova.“

13 360_Jiri Jemelka / Häftlingsbad

Jiri Jemelka erzählt von der Folterstrafe des Baumhängens, die er erleiden musste. Er erklärt auch, warum er bestraft worden war.

„Als ich ins Lager kam, war ich noch jung, gesund und schnell. Eine Sache, die ich wirklich gehasst habe, waren diese militärische Übungen und das Singen. Die Lieder habe ich relativ schnell gelernt. Während wir marschieren mussten - wir haben zum Beispiel Ziegeln von einer Stelle zur anderen tragen müssen – mussten wir singen, damit es uns nicht langweilig wird. Oder wir haben eine Grube schaufeln und sie dann wieder zuschütten müssen. Einfach absoluter Blödsinn, es ging nur darum, dass sie uns ärgern konnten. Das habe ich gehasst. Als es also eines Tages wieder hieß ‚Arbeitskommando antreten‘ habe ich mich versteckt. Hier bei diesem Gebäude (Wirtschaftsgebäude) war damals eine Außentreppe, sie führte zum Dachboden. Dort habe ich mich versteckt. Es hat gerade geregnet, ich dachte in meinem Ärger, ihr könnt` mich mal...vielleicht habe ich dort auch ein Nickerchen gemacht. Nach einer Weile musste ich aber dringend piseln. Ich lief unter den Fenstern, sehe dort eine kleine Fahne, will in die Tür rein, aber dort steht ein SS-Mann und schaut mich an. Jetzt sah ich, wie aus allen Seiten die Kapos zu mir rennen, sie haben mich gefasst und mitgeschleppt.

Dabei haben sie mich angeschrieen, ich weiß nicht, was sie sagten. Ich weiß nur, dass sie mich auf so ein Treppchen hinsetzen haben lassen, irgendetwas haben sie mit mir gemacht, dann das Treppchen weggestoßen, und ich baumelte. Vorher haben sie mir mit einer Kette die Hände zusammengebunden. Es gab dort mehrere Hacken zum Aufhängen. Neben mir hing ein Mann, unter sich hatte er bereits eine Lache. Ich habe geschrieen wie ein Stier. Und immer, wenn ich geschrieen habe, bekam ich eine in die Fresse. Der neben mir sagte zu mir: Schreie nicht, sonst wirst du es noch schlimmer haben! Also habe ihn beobachtet, wie er sich bemüht, sich aufzurichten, und habe dasselbe gemacht: versucht, meinen Hintern hoch zu heben, um die Arme zu entlasten. Und so hing ich eine Stunde lang. Das war meine erste Schuld, dass ich mich versteckt habe. Ich hing also eine Stunde lang, danach haben sie mich noch getreten, was der SS-Mann dabei gesagt hat, habe ich nicht verstanden. Ganz traurig bin ich in meine Stube gegangen, meine Arme haben wehgetan.

Am zweiten Tag in der Früh, beim Zählappell, ruft der Schreiber plötzlich meine Nummer auf. Gleich am zweiten Tag. Also musste ich wieder antreten zur Strafkompanie, es waren 100, 200 Menschen.

Wieder sind wir durch das Tor gegangen, einige marschierten dabei ins Bad, sie wussten schon, dass sie aufs „Treppchen“ müssen. Die anderen marschierten ins Krankenrevier, diese wussten wiederum, dass sie zur ärztlichen Untersuchung gehen und dass sie 25 Schläge (bekommen). Davor mussten sie immer zum Arzt gehen, um ihm den Hintern zu zeigen. Ich war in der Gruppe, die zum Treppchen ging. Und gleich am nächsten Tag hing ich wieder.“

13 360_Česky_Kadlec / vězeňská výstava_příchod

František Kadlec vzpomíná na svůj příchod do koncentračního tábora Dachau. Po tzv. schubraumů přišel do koupelny pro vězně.

„Prošli jsme branou a šli jsme do toho přijímacího. Tam jsem vešel, měl jsem u sebe takový krásný pytlík od mouky, a v tom nějaké věci. Měl jsem tam hřebec, zubní pastu a kartáček, tak to jsem tam musel položit, sebrali mi to. Jo a ještě kousek chleba jsem tam měl, ten jsem honem sebral, aby mi ho nesnědli. Svlíkl jsem se tam donaha, ostříhali mně všude chlupy, které jsem měl, ostříhali mně hlavu dohola, strčili do mně a postříkali nějakým šmejdem. Pak mně strčili dál, vykoupat. Tak jsem se rychle opláchl a viděl jsem tam háky, a tam už jsem měl pověšenou uniformu. Hodil jsem na sebe ty hadry a šel ven, jo ještě číslo jsem tam dostal. Vzal jsem to všechno do náruče. Rychle jsem se oblékl, ani se nešňuroval, všechno vzal a šel ke dveřím. A to bylo dobře, protože někteří si mysleli, že se musí dát do pořádku. Výsledek byl ten, že jsem slyšel řev. Na co si nezvyknete, když je někdo nahý a kopají do něj, tak je to takové plácnutí, takový zvuk, to cítíte, že je to tělo nahý, v šatech je to jiné. Jak ta bota nebo rána do toho těla nahýho tak divně pleskne. Tak já jsem se tomu vyhnul, vyběhl do tmy, tam již stáli nastoupeny bloky. Tam někdo stal, zavolal pár jmen, a už jsme věděli, v kterém jsme bloku. V tomhleto byli Němci dobří, tohle měli dobře zorganizované. Zavedli nás přímo do toho bloku jako přírustek, takže jsme se objevili již v součtu, když nás sčítali.“

13 360_Frantisek Kadlec / Häftlingsbad

Frantisek Kadlec erinnert sich an seine Einlieferung in das Konzentrationslager Dachau. Nach dem Schubraum kam er in das Häftlingsbad.

„Wir kamen durch das Tor rein und gingen zur Aufnahme. Ich hatte in einem Mehlbeutel ein paar Sachen, einen Kamm, eine Zahnpasta, eine Zahnbürste. Das musste ich dort lassen, das haben sie mir genommen. Ach ja, und auch ein Stück Brot hatte ich bei mir, aber das habe ich schnell noch retten können, damit sie es mir nicht wegfressen können. Ich habe mich dort nackt ausgezogen, sie haben mir alle Körperhaare abrasiert, überall, auch auf dem Kopf. Danach bespritzten sie mich mit irgendeinem Blödsinn, dann schubsten sie mich wieder. Ich musste duschen, und das habe ich

schnell getan. Da sah ich einen Haken, dort hing bereits meine Uniform. Ich hatte sie schnell angezogen, und ja, meine Nummer habe ich auch noch in die Hände bekommen. Also habe ich mich schnell angezogen, sehr schnell, nicht einmal die Schuhe habe ich mir zugeschnürt, und schnell bin ich zur Tür gegangen. Das war gut so, weil einige dachten, sie müssen alles richtig machen, mit dem Ergebnis – ich hörte Geschrei. Wissen Sie, wenn jemand nackt ist, und sie treten ihn, das macht ein typisches Geräusch. Sie fühlen, wie der Körper nackt ist, wie sich der Tritt in den nackten Körper reindrückt. Also das habe ich vermeiden können. Ich bin schnell raus gegangen, draußen war es schon dunkel. Ich habe gesehen, dass die „Blöcke stehen“, und gehört, wie jemand ein paar Namen ruft. Diese deutsche Organisation war perfekt. Und schon haben wir gewusst, in welchem Block wir sein werden. Sie haben uns schon alle eingeteilt, nahmen uns im Block als den „neuen Zuwachs“ auf. Als wir dann gezählt worden sind, sind wir dann bereits in der Gesamtzahl aufgetaucht.“

9 Bunker

141 9_Česky_Dražan / Bunker

Radovan Dražan vzpomíná na svoje uvěznění v tzv. stehbunkru. Byl tam zavřen o vánocích v roku 1944.

„To byla taková bedna, akorát, že jste se tam vešla. Nemohla jste kloudně stát, no vlastně, stát jo, ale nemohla jste udělat nějaký podřep nebo lehnout. Prostě tam člověk musel ve dne, v noci stát. A nejhorší pro mně ze začátku bylo, že ten SS-Mann, který nás hlídal, měl gramofón, a tam měl desku Stille Nacht. Vy tomu nebubudete věřit, celou tu dobu, osm dní a osm nocí, on hrál Stille Nacht. Jen to skončilo, a už ji dal, zase skončilo a už ji dal. On musel být blbej! Já si to nedovedu vysvětlit, nebo Vy to nějako vysvětlíte? Když on celou tu dobu hrál Stille Nacht. Já jsem tu písničku už nemohl slyšet. Rozumíte? A taky Vám řeknu, za dvacet let, když už jsem byl doma, po dvaceti letech, jakmile ji začali hrát, tak jsem vypínal rádio a televizi, to mě nikdo nemohl donutit, to jsem utíkal, protože jsem si na to vzpoměl..

No, řeknu Vám to zkrátka. V tom stehbunkru byly taky vši, a to bylo velkou německou zbraní. Tam bylo spousty, snad tisíce vši, a to Vám lezlo všude. Já jsem se nemohl ani rukama podrbat, jenom takhle, ale dát ruku támhle, to už nešlo. Já jsem přišel od těch vší poštipaný, jeden bodlenec vedle druhého, to si neumíte představit, když mě potom pustili a přišel jsem na blok. Oni mě kamarádi z těch hader svlíkli, pak mě umyli, protože jsem byl takový nějaký dřevěný z toho stání, já jsem nemohl pomalu ani chodit. Ale to člověk přijde do takové agonie, víte?. Možná, že jsem byl tak zblblý tím stáním a tou únavou. Protože to je hrozná únava, když tam stojíte a nohy Vás bolí. Ono to není žádná legrace.“

141 9_Radovan Drazan /Bunker

Radovan Drazan erinnert sich an seine Haft im Stehbunker. Er war dort über Weihnachten 1944 eingesperrt.

„Das war so ein Holzkasten, gerade, dass Sie dort reingepasst haben, und Sie konnten nicht stehen, oder nein, stehen schon, aber Sie konnten nicht in die Hocke gehen oder liegen, sich zusammenrollen, das alles ging nicht. Der Mensch musste dort Tag und Nacht stehen, und das Schlimmste für mich war, als am Anfang der SS-Mann, der uns bewacht hat, ein Gramophon hatte und ständig die Schallplatte Stille Nacht hörte. Sie werden es nicht glauben! Die ganze Zeit, 8 Tage und 8 Nächte, hat er Stille Nacht gespielt! Es hat aufgehört, und er hat sie sofort nochmals gespielt, und immer wieder, immer wieder. Er musste ja blöd sein! Können Sie mir das erklären? Ich kann es nicht begreifen! Die ganze Zeit ‚Stille Nacht‘. Ich konnte dieses Lied nicht mehr hören, verstehen Sie. Auch 20 Jahre nach dem Krieg, wenn ich das irgendwo gehört habe, musste ich sofort das Radio oder das Fernsehen ausschalten! Ich musste einfach weglaufen, weil ich mich daran erinnert habe. In dem Stehbunker waren – das war die schlimmste deutsche Waffe – dort waren die Läuse. Dort waren viele, vielleicht tausende Läuse, sie krochen auf meinem Körper, aber ich konnte nichts machen, ich konnte mich nicht kratzen, ich konnte die Hände nicht nach hinten bewegen. Ich kam raus mit so vielen Stichen, ein Stich neben dem anderen. Das können Sie sich nicht vorstellen, als sie mich entlassen haben und ich zurück im Block war. Meine Kameraden mussten mir helfen, mich aus diesen Lumpen, die ich anhatte, auszuziehen, haben mich gewaschen, weil ich so hölzern war nach diesem Stehen, dass ich nicht einmal gehen konnte. Aber der Mensch gerät in so eine Art Agonie, vielleicht war ich schon so betäubt, verstehen Sie, durch dieses lange Stehen und durch diese Müdigkeit. Weil das war eine schreckliche Müdigkeit, wenn man steht und die Beine einem wehtun. Das ist wirklich kein Spaß.“

10 Baráky / Baracken

141 10_Česky__Kadlec_ Feierabend / Baráky

Vladimír Feierabend a František Kadlec popisují každodenní život ve vězeňském baráku číslo 20. František Kadlec mluví o svých pocitech a myšlenkách, které mu jako nově příchozímu procházely hlavou po příchodu do vězeňského baráku, Vladimír Feierabend vzpomíná především na soudržnost mezi českými vězni,

„Když jsem vešel dovnitř, to bylo hrozný, nikoho neznáte, nevíte, jak to tady chodí. Bylo hrozně těžké se v téhle situaci, v které jsme se ocitli, orientovat. Věděl jsem jenom, že jsem nějaký divný. Nevěděl jsem, co si mám myslet, chtělo se mi vlastně jenom řvát, řvát a nic jiného, jenom řvát. Ale

proč vlastně? Uvědomil jsem si, že by to nemělo žádný smysl. Takže jsem přemýšlel, co udělám. Ale nepřišel jsem na nic, jenom jsem tam bloudil, každý do mně vrážel, každý byl vyděšený a já nevěděl, proč jsou všichni tak vyděšeni.“ (Kadlec)

„Tak dvacátý blok byl takzvaný český blok, nebo tehdy ještě československý blok, kde byla soustředěna většina Čechu, kteří byli v lágru. Sem a tam se mezi ně dostal taky třeba Jugoslávec nebo Polák. Někdy to záleželo na náhodě. Ale ten blok byl vedený česky, písař byl Čech, tzv. Stubeneltestři byli Češi. Byl to opravdu český blok, na kterem se pořádali speciálně večer, po zhasnutí, když byli všichni na lužkách, kulturní pořady. Ať už to byla poezie, ať už to byli vzpomínky jednotlivých lidí, o historii, o hudbě. Protože složení vězňu bylo tak široké, od řemeslníku až po vysokoškolské profesory, vysoká generalita prvorepubliková atd. Myslím si, že i po téhleté stránce měli Česi v lágru dobrou pověst, protože mezi nimi nikdy nebyly žádné nacionální nebo politické rozmlísky. Tady bylo jedno, jestli byl někdo komunistický poslanec, nebo Sokol, byla mezi náma příjemná družba. I když už potom došlo k přeplnění a my byli dva na jedné posteli, přece jenom vždycky tam byl nějaký ten respekt k starším, aby nemuseli třeba do třetího patra, že měli lužka dole a ti mladí si vystoupali nahoru. Ale hlavně, to, co udržovalo českou komunitu, byli akce po večerce. To přibližovalo lidi k domovu, dávalo jim důvěru. Byly to velmi zajímavé přednášky. Někdy člověk do toho zaslechl chrápán, když už to člověk nevydržel a usnul dřív.“(Feierabend)

141 10_ Frantisek Kadlec und Vladimir Feierabend / Baracke

Vladimir Feierabend und Frantisek Kadlec erinnern sich beide an den Alltag in der Häftlingsbaracke 20. Frantisek Kadlec schildert seine Gefühle und Gedanken, die ihn als Neuankömmling in der Häftlingsbaracke damals bewegten, Vladimir Feierabend spricht von den Zusammenhalt zwischen den tschechischen Häftlingen.

„Als ich rein kam, war es schrecklich, weil man niemanden kennt, sie wissen nicht, wie es hier läuft. Es war furchtbar schwer, sich in einer Situation, in der sie nie waren, zu orientieren. Ich wusste, ich bin irgendwie merkwürdig. Ich wusste nicht, was ich denken soll, wollte eigentlich nur schreien, nur schreien, nichts anderes, nur schreien. Aber warum? Es ist mir bewusst geworden, dass es keinen Sinn hätte. Jetzt dachte ich, was machst du? Aber ich wusste es nicht, ich bin dort nur herumgeirrt, jeder stieß mich, jeder war erschrocken. Ich wusste auch nicht, warum die anderen so erschrocken sind.“ (Kadlec)

(Pause)

„Block 20 war ein so genannter Tschechenblock, oder damals noch tschechoslowakischer Block. Hier sind die meisten Tschechen, die sich im Lager befanden, untergebracht worden. Hier und da kam ein Jugoslawe oder Pole hinzu. Es lag manchmal am Zufall, so zu sagen. Aber dieser Block wurde

tschechisch geführt, der Blockschreiber war ein Tscheche, die so genannten Stubenältesten waren Tschechen. Es war wirklich ein tschechischer Block, wo es, speziell am Abend, nachdem das Licht ausgeschaltet wurde und alle im Bett lagen, kulturelle Veranstaltungen gab, sei es Poesie, fachliche Erinnerungen einzelner Menschen über Geschichte, über Musik. Die Zusammensetzung der Häftlinge umfasste ein ziemlich breites Spektrum, von Handwerkern bis hin zu Hochschulprofessoren, aber auch Vertreter der hohen Generalität der Ersten Republik waren hier. Ich glaube, dass die Tschechen, was das betrifft, im Lager einen guten Ruf hatten, weil es unter ihnen nie nationale oder politische Streitigkeiten gegeben hat. Hier war es egal, ob jemand kommunistischer Abgeordneter oder zum Beispiel ein Sokol-Mitglied war. Bei uns hat es wirklich eine Freundschaft gegeben, auch dann, als das Lager bereits überfüllt war, als wir uns zu zweit ein Bett geteilt haben. Es herrschte immer Respekt vor den Älteren, damit sie nicht in den dritten Stock hinaufklettern mussten. Sie haben also unten geschlafen, und die Jungen sind hochgeklettert. Aber das Wichtigste, was die tschechische Kommunität zusammenhielt, waren diese Aktionen, die man während der Nachtruhe gemacht hat. Diese haben den Menschen ihre Heimat näher gebracht, stärkten das Vertrauen. Das waren sehr interessante Vorlesungen, muss ich sagen. Manchmal hat man mittendrin das Schnarchen gehört, wenn das jemand nicht mehr ausgehalten hat und früher eingeschlafen ist.“(Feierabend)

103 Výstava v baráku

12 103_Česky_Jemelka / výstava v baráku

Vězeňské baráky byly rovněž místem, kde se trestalo. Jiří Jemelka mluví o denodenní šikaně vůči českým vězňům po atentátu na Reinharda Heydricha.

„Třeba jsem zažil jednu situaci, že o pulnoci najednou se rozsvítily světla v naší ložnici, strašný řev. Probudil jsem se, řev, ted' sem uviděl, esesmani lítají, samé mlácení. Co se dělo, nevím, co to byli za ss-many, taky ne. To byla doba po Heydrichiádě, po zabití Heydricha, když to Češi měli velmi tvrdé. „Alle Tschechen raus!“. To bylo třeba o pulnoci, když nehrozil nálet, nebo když byl sníh. „Alle Tschechen raus. Tische raus!“ Čepicí jsme museli nabírat sníh na stoly a pak ho nosit do řeky. Když byl celý lágr byl plný sněhu, vite, co to bylo? A to jsme museli dělat do noci.“

12 103_Jiri Jemelka / Barackenausstellung

Einführender Sprechertext: Die Häftlingsbaracken waren auch Orte von Strafaktionen. Jiri Jemelka erzählt von den alltäglichen Schikanen gegen die tschechischen Häftlinge nach dem Attentat auf Reinhard Heydrich.

„Ich habe zum Beispiel eine Situation erlebt. Es war gegen Mitternacht, plötzlich hat jemand das Licht in unserer Schlafstube eingeschaltet, wir hörten auf einmal ein furchtbares Geschrei. Ich bin aufgewacht und wusste nicht, was los ist. Ich sah, wie die SS-Männer herumlaufen und schlagen. Was los war, weiß ich nicht, was das für SS-Leute waren, auch nicht. Es war die Zeit nach der „Heydrichiade“, nach der Ermordung von Heydrich, da hatten es die Tschechen sehr hart gehabt. „Alle Tschechen raus!“, hieß es, das war zum Beispiel um Mitternacht, wenn kein Flugangriff drohte, oder wenn es im ganzen Lager Schnee gab. Alle Tschechen raus! Und wir mussten in den Mützen Schnee tragen, ihn auf die Tische legen, die wir vorher heraustragen mussten, und den Schnee dann wieder in den Fluss tragen. Und das haben wir bis in die Nacht machen müssen.“

11 Funkční baráky

140 11_Česky_Feierabend / Funkční baráky

V tomto baráku, tehdy funkčním baráku A, bylo umístěno komando písařů. Vladimír Feierabend do něj patřil a vzpomíná na práci v něm:

„Tak v téhle budově jsem pracoval od sklonku roku 1942. Předtím jsem měl několik jiných pracovních komand. Jsem na politické oddělení jsem se dostal, protože jsem dovedl hezky psát. Psal jsem tady obálky, do kterých gestapo vkládalo potom další dokumenty včetně fotografií, včetně výslechu atd. Bydleli jsme na druhé straně tohoto baráku, tam byla schreibstube, tady vpředu byl arbeitseinsatz, a my sme tam měli takovou malou místnostku. Mně se ta práce celkem líbila, protože pro mně jako osmnáctiletého kluka nebyla náročná. Já jsem si maloval, hezky pomalu, ty obálky, a byl jsem pod střechou a v teple. Takže pro mně to byl takový trošku zázrak, že jsem se dostal na takové pracoviště. To se, samozřejmě, nepovedlo každému. Protože vždycky dělat venku, přes zimu, to bylo hrozné.

Práce bylo pořád dost. Někdy přišli tři, někdy třicet, někdy 300 lidí. Těch 300 trvalo nějakou dobu, než jsme to vyřídili, než jsme to napsali a než je přijali ti, co přijímali v schubraumu. Když jsme byli hotoví s příjmem, tak jsme odnášeli to, co jsme napsali, přes bránu Jourhausu na politické oddělení mnichovského gestapa, kde to bylo uloženo. To byla naše práce.

140 11_Vladimir Feierabend / Funktionsbaracke

In dieser Baracke, der Funktionsbaracke B, war das Schreibkommando untergebracht. Vladimir Feierabend gehörte zu diesem Kommando und erinnert sich an die Arbeit in der Schreibstube.

„Hier in diesem Gebäude habe ich ab Ende des Jahres 1942 gearbeitet. Davor habe ich andere Arbeitskommandos gehabt. Hier, zur politischen Abteilung, bin ich deshalb gekommen, weil ich schön schreiben konnte. Hier habe ich Umschläge geschrieben, in die dann die Gestapo andere Dokumente reingelegt hat, incl. Fotos, Verhörprotokolle, etc. Gewohnt haben wir auf der anderen Seite dieser Baracke, dort war „Schreibstuba“, hier vorne war Arbeitseinsatz, wir hatten dort ein kleines Kämmerchen gehabt. Ich muss sagen, dass mir diese Arbeit ganz gut gefallen hat, weil sie für mich als 18 jährigen Jungen nicht anstrengend war. Ich habe diese Umschläge langsam beschriftet, und war unter dem Dach, in der Wärme. Also für mich war es wie ein kleines Wunder, so zu sagen, dass ich so einen Arbeitsplatz bekam. Denn es ist nicht jedem gelungen, und im Winter immer draußen zu arbeiten war schrecklich. Es gab immer genügend zu tun. Manchmal kamen drei, manchmal dreißig und manchmal dreihundert. Wenn dreihundert Menschen ankamen, dann dauerte es eine gewisse Zeit, bis wir alles erledigt und aufgeschrieben haben und bis diejenigen, die die Aufnahme durchgeführt haben im Schubraum, auch fertig waren. Nachdem wir mit der Aufnahme fertig waren, haben wir das, was wir aufgeschrieben haben, durch das Tor des Jourhaus zur politischen Abteilung der Münchner Gestapo gebracht. Dort wurde es aufbewahrt, und damit war unsere Arbeit beendet.“

111 Krankenrevier

16 111_Česky_Feierabend / nemocniční revír

Pro Vladimíra Feierabenda symbolizuje barák, ve kterém byla nemocnice místo, kde byl zachráněn jeho děda.

„Takže jsme byly v kontaktu s dědečkem, o toho se starali v nemocnici. V rámci jakési mezinárodní solidarity. To nebyli jenom Češi, to byli opravdu hodní lidi, kteří věděli, že on ve svých 81 letech už moc nemůže, a schovávali ho před těmi invalidními transporty, které šly do zámku Hartheim, kde pak byli ti lidi zaplynovaní.“

Mně smutno bylo, když jsem měl tyfus. To jo, to člověk nevěděl, jestli jo nebo ne. Podstata byla být zdravý, neudělat nějaký malér, pak se dalo projít. Jakmile přišla nějaká nemoc, nebo prušvih, jak se česky říká, to bylo vždycky riziko. Nebo se dostat do nějaké situace, která byla na hranici toho, co Němci, SS byli schopni snést. Člověk se často dostal do velice jednoduchého nebezpečí, když na sebe SS nečím upozornil. Ať už to bylo chováním, nebo nesmekl čepici, když šel kolem. To byly věci, na které si člověk musel dávat pozor. Ale to nás tady život naučil. A kdo se někdy zapoměl, tak to mohlo mít špatné následky.“

16 111_Vladimir Feierabend / Krankenrevier

Vladimir Feierabend verbindet mit dem Krankenrevier die Rettung seines Großvaters im Lager.

„Wir standen auch in Kontakt mit dem Opa. Man hat sich um ihn im Krankenhaus gekümmert, im Rahmen einer gewissen internationalen Solidarität. Das waren nicht nur Tschechen, das waren gute Menschen, die wussten, dass er mit 81 Jahren nicht viel arbeiten kann. Also versteckten sie ihn vor den Invalidentransporten, die nach Schloss Hartheim zur Vergasung rollten. Ich selbst war traurig, als ich an Typhus erkrankt war, da hat man nicht gewusst, ob man am Leben bleiben wird oder nicht. Das Wesentliche war, gesund zu bleiben, in keine Probleme geraten, ja, so konnte man durchkommen. Eine Krankheit oder „prusvih“ (Problem), wie man es auf Tschechisch sagt, bedeutete immer ein Risiko. Oder wenn man in eine Situation geraten ist, die an der Grenze dessen war, was die Deutschen noch akzeptiert haben. Man ist schon in Gefahr geraten, wenn man einen SS-Mann durch irgendetwas auf sich aufmerksam gemacht hat. Etwa durch eigenes Verhalten, zum Beispiel, wenn man bei einer Begegnung (mit einem SS-Mann) nicht die Mütze vom Kopf herunternahm. Das waren alles Sachen, auf die man acht geben sollte. Aber das hat uns das Leben hier gelehrt. Für jemanden, der das manchmal vergessen hat, könnte es negative Konsequenzen mit sich bringen.“